

**FARG‘ONA VODIYSIDA BOLALAR UYLARI TARIXI
(1940–1991-YILLAR)**

Odilbayev Ibroxim Olimjon o‘g‘li

**Namangan davlat pedagogika instituti Ijtimoiy fanlar fakulteti
Falsafiy va tarixiy fanlar kafedrası stajyor-o‘qituvchisi**

Annotatsiya: Mazkur maqolada Farg‘ona vodiysida bolalar uylari tizimining 1940–1991-yillardagi shakllanishi va rivojlanishi tarixiy manbalar asosida tadqiq etilgan. Unda Ikkinchi jahon urushi arafasidagi bolalar uylari faoliyati, 1941–1945-yillarda front hududlaridan Farg‘ona vodiysiga evakuatsiya qilingan bolalar uylarining joylashtirilishi, urush yillarida bolalar uylarining soni va tarbiyalanuvchilar tarkibidagi o‘zgarishlar, urushdan keyingi davrda mazkur muassasalarning ijtimoiy-pedagogik vazifalari tahlil qilingan. Shuningdek, Farg‘ona, Andijon va Namangan viloyatlarida bolalar uylari faoliyatining hududiy xususiyatlari, ularning moddiy ta‘minoti, ta‘lim-tarbiya jarayoni va tarbiyalanuvchilarni mustaqil hayotga tayyorlash masalalari yoritilgan. Tadqiqot natijasida 1941–1945-yillardagi urush Farg‘ona vodiysidagi bolalar uylari tizimining kengayishiga kuchli ta‘sir ko‘rsatgani, urushdan keyingi davrda esa ushbu muassasalar sovet davlatining doimiy ijtimoiy-ta‘limiy institutiga aylangani asoslangan.

Kalit so‘zlar: Farg‘ona vodiysi, bolalar uyi, yetim bolalar, qarovsiz bolalar, evakuatsiya, Ikkinchi jahon urushi, ijtimoiy himoya, ta‘lim, tarbiya, Farg‘ona, Andijon, Namangan, O‘zbekiston SSR.

Аннотация: В статье на основе исторических источников исследуется история формирования и развития детских домов в Ферганской долине в 1940–1991 годах. Рассматриваются деятельность детских домов накануне Второй мировой войны, эвакуация детских учреждений и детей из прифронтовых районов в Ферганскую долину в 1941–1945 годах, изменения количественного состава воспитанников, а также социально-педагогические функции детских домов в послевоенный период. Особое внимание уделяется деятельности детских домов в Ферганской, Андижанской и Наманганской областях, вопросам материального обеспечения, образования, воспитания и подготовки воспитанников к самостоятельной жизни. Сделан вывод о том, что военные годы стали важным фактором расширения сети детских домов в Ферганской долине, а в послевоенный период они превратились в постоянный институт государственной социальной и образовательной политики.

Ключевые слова: Ферганская долина, детские дома, дети-сироты, эвакуация, Вторая мировая война, социальная защита, образование, воспитание, Фергана, Андижан, Наманган, Узбекская ССР.

Abstract: This article examines the history of children's homes in the Fergana Valley during 1940–1991 on the basis of historical sources. It analyzes the activities of children's homes on the eve of World War II, the evacuation and placement of children's institutions and children from frontline areas in the Fergana Valley during 1941–1945, changes in the number and social composition of children, and the social and educational functions of children's homes in the post-war period. Particular attention is paid to children's homes in Fergana, Andijan and Namangan regions, including issues of material provision, education, upbringing and preparation of children for independent life. The study concludes that the Second World War significantly contributed to the expansion of the network of children's homes in the Fergana Valley, while in the post-war period these institutions became a permanent component of Soviet state social and educational policy.

Key words: Fergana Valley, children's homes, orphans, evacuation, World War II, social protection, education, upbringing, Fergana, Andijan, Namangan, Uzbek SSR.

XX asrning 40–90-yillari O‘zbekiston tarixida murakkab ijtimoiy-siyosiy va iqtisodiy jarayonlar bilan tavsiflanadi. Mazkur davrda aholining ijtimoiy himoyaga muhtoj qatlamlarini qo‘llab-quvvatlash, yetim va ota-ona qaramog‘idan mahrum bo‘lgan bolalarni davlat qaramog‘iga olish sovet ijtimoiy siyosatining muhim yo‘nalishlaridan biri bo‘lgan. Bolalar uylari ushbu siyosatning amaliy instituti sifatida bolalarni joylashtirish, ularning ta‘lim-tarbiyasini tashkil etish, sog‘lig‘ini muhofaza qilish va kelgusida mustaqil hayotga tayyorlash vazifalarini bajargan. Shu sababli bolalar uylari tarixini o‘rganish nafaqat ta‘lim tarixi, balki ijtimoiy siyosat, demografiya va kundalik hayot tarixini tadqiq qilish uchun ham muhimdir.

Farg‘ona vodiysi mazkur jarayonda alohida ahamiyatga ega bo‘lgan. Ikkinchi jahon urushi yillarida vodiyning Farg‘ona viloyati hududiga front yaqinidagi hududlardan bir qator bolalar uylari evakuatsiya qilingan. Farg‘ona viloyati ijroiya qo‘mitasining 1941-yil 9-dekabrda №105-son qarorida Voronej viloyatidan kelgan beshta bolalar uyi va bitta go‘daklar uyining tarbiyalanuvchilarini viloyat hududlariga joylashtirish masalasi qayd etilgan. Mavzuning ilmiy dolzarbligi yana shundaki, O‘zbekiston tarixshunosligida bolalar uylari tarixiga oid maxsus tadqiqotlar mavjud bo‘lsa-da, Farg‘ona vodiysining 1940–1991-yillardagi tajribasini alohida hududiy tarix nuqtayi nazaridan tahlil qilish muhim ilmiy masalalardan biridir. OAK ma‘lumotlariga ko‘ra, O‘zbekistonda bolalar uylarining 1925–1991-yillardagi shakllanishi va faoliyatiga

bag'ishlangan PhD tadqiqoti himoya qilingan. Tadqiqotning asosiy maqsadi 1940–1991-yillarda Farg'ona vodiysida bolalar uylari tizimining shakllanishi, rivojlanishi va faoliyatini tarixiy manbalar asosida tahlil qilishdan iborat. Tadqiqot vazifalari Ushbu maqsaddan kelib chiqib quyidagi vazifalar belgilandi:

1940-yillar boshida Farg'ona vodiysidagi bolalar uylarining holatini aniqlash; urush yillarida evakuatsiya qilingan bolalar uylari faoliyatini tahlil qilish; Farg'ona viloyatida bolalar uylari soni va tarbiyalanuvchilar tarkibidagi o'zgarishlarni ko'rsatish; urushdan keyingi davrda bolalar uylarining ta'lim-tarbiyaviy faoliyatini o'rganish; Farg'ona, Andijon va Namangan viloyatlaridagi bolalar uylarining o'ziga xos xususiyatlarini aniqlash; 1991-yilga kelib mazkur tizimda yuzaga kelgan muammolarni umumlashtirish. Tadqiqotda tarixiylik, xolislik, tizimlilik, qiyosiy-tarixiy va statistik tahlil metodlaridan foydalanildi. Manbashunoslik nuqtayi nazaridan davlat arxivlari hujjatlari, ilmiy tadqiqotlar, OAK materiallari hamda davriy nashrlarda e'lon qilingan ma'lumotlar tahlil qilindi. Tadqiqot uchun Farg'ona viloyati ijroiya qo'mitasi va xalq ta'limi tizimiga oid arxiv materiallari alohida ahamiyat kasb etadi. Xususan, 1941-yil 9-dekabrda №105-son qaror, 1943-yil 10-iyundagi №437-son qaror hamda 1943–1945-yillarga oid xalq ta'limi hujjatlari bolalar uylarining urush yillaridagi faoliyatini o'rganish imkonini beradi. Bolalar uylari tarixini o'rganishda so'nggi yillarda tarixiy-pedagogik tadqiqotlarning ahamiyati ortib bormoqda. OAK ma'lumotlarida M.F. Xujanova tomonidan "O'zbekistonda bolalar uylarining shakllanishi va faoliyati (1925–1991 yy.)" mavzusida 07.00.01 – O'zbekiston tarixi ixtisosligi bo'yicha PhD dissertatsiyasi himoya qilingani qayd etilgan. Farg'ona vodiysidagi bolalar muassasalari tarixiga oid boshqa tadqiqotlarda ham hududning o'ziga xos xususiyatlari ochib berilgan. Jumladan, 1946–1991-yillarda Andijon, Namangan va Farg'ona viloyatlaridagi maktabgacha tarbiya muassasalari tarixiga bag'ishlangan tadqiqotda ushbu hududlarda bolalar muassasalari sonining demografik o'sish bilan birgalikda ortib borgani, biroq moddiy-texnik ta'minot masalalari to'liq hal qilinmagani asoslangan. Mazkur tadqiqotlardan farqli ravishda ushbu maqolada bolalar uylari aynan 1940–1991-yillar doirasida, Farg'ona vodiysining ijtimoiy-tarixiy jarayonlari bilan uzviy bog'liq holda tahlil qilinadi.

1. 1940-yillar boshida Farg'ona vodiysidagi bolalar uylari

1940-yillarga kelib O'zbekistonda bolalar uylari davlatning ijtimoiy va ta'lim tizimining muhim bo'g'iniga aylangan edi. Ularning asosiy vazifasi ota-ona qaramog'idan mahrum bo'lgan bolalarni davlat qaramog'iga olish, umumiy ta'lim bilan ta'minlash va ularni jamiyat hayotiga tayyorlashdan iborat bo'lgan.

Farg'ona vodiysida ushbu jarayon Farg'ona, Andijon va Namangan viloyatlarining

ijtimoiy-demografik xususiyatlari bilan chambarchas bog'liq bo'ldi. Aholining zichligi va shaharlar tarmog'ining rivojlanganligi bolalar muassasalarining joylashtirilishi uchun qulay sharoit yaratgan. 1940-yil arafasida Qo'qon shahridagi Krupskaya nomidagi bolalar uyida 59 nafar bola tarbiyalangan. Keyingi davrda ayrim bolalarning mahalliy oilalarga joylashtirilishi natijasida tarbiyalanuvchilar soni kamaygan. Bu holat bolalarni faqat institutsional muassasalarda emas, balki oilaviy muhitda tarbiyalash amaliyoti ham mavjud bo'lganini ko'rsatadi.

Shunday qilib, 1940-yillar boshida bolalar uylari tizimi nisbatan shakllangan bo'lsa-da, uning faoliyati keyinchalik urush sababli tubdan o'zgardi.

2. Ikkinchi jahon urushi va bolalar uylarining kengayishi

1941-yilda urush boshlanishi bolalar uylari faoliyatida yangi bosqichni yuzaga keltirdi. Front hududlaridan aholi bilan bir qatorda bolalar muassasalari ham O'zbekiston hududlariga evakuatsiya qilindi. Farg'ona viloyati urush yillarida evakuatsiya qilingan bolalarni joylashtirishning muhim hududlaridan biriga aylandi. 1941-yil 9-dekabrda Farg'ona viloyati ijroiya qo'mitasining №105-son qarorida Voronej viloyatidan evakuatsiya qilingan bolalar uylarining tarbiyalanuvchilarini viloyatning turli hududlariga joylashtirish belgilangan. Rossosh bolalar uyidan 110 nafar bola Qo'qonga, Kantemirovka bolalar uyidan 64 nafar bola hozirgi Dang'ara hududidagi Nayman qishlog'iga, Boguchar bolalar uyidan 84 nafar bola Ganjiravon qishlog'iga joylashtirilgan. Shuningdek, Voronej viloyatining №20 go'daklar uyi tarbiyalanuvchilari Marg'ilondagi 1-sonli bolalar bog'chasiga joylashtirilgan. Bu jarayon Farg'ona vodiysining urush yillaridagi ijtimoiy tarixida muhim voqea bo'ldi. Evakuatsiya qilingan bolalar mahalliy aholi va davlat muassasalari ko'magida joylashtirildi. Bolalar uylarining moddiy ta'minoti masalasi ham alohida ahamiyat kasb etdi. 1943-yil 10-iyundagi №437-son qarorga ko'ra, So'x rayonida 100 kishilik, Molotov rayonida 200 kishilik, Buvayda rayonida 150 kishilik va Farg'ona shahrida 250 kishilik qo'shimcha bolalar uylarini tashkil etish ko'zda tutilgan. Yangi muassasalarga yordamchi xo'jalik sifatida foydalanish uchun 5–10 gektargacha yer maydonlari ajratilgan.

Mazkur ma'lumotlardan ko'rinadiki, urush sharoitida davlat bolalar uylarining nafaqat sonini ko'paytirgan, balki ularning oziq-ovqat bilan ta'minlanishini yaxshilash uchun yordamchi xo'jaliklarni ham tashkil etishga intilgan.

3. 1944-yil: bolalar uylari tizimining eng yuqori yuklama davrlaridan biri

1944-yil boshiga kelib Farg'ona viloyatidagi bolalar uylari tarmog'i sezilarli darajada kengaydi. Arxiv hujjatlariga ko'ra, 1944-yil 1-yanvar holatida viloyatda 33 ta bolalar uyida 4880 nafar tarbiyalanuvchi bo'lgan.

Ularning tarkibi ham murakkab bo'lib, 1852 nafari qizlar, 1258 nafari chin yetimlar, 1871 nafari urush qatnashchilarining farzandlari, 207 nafari go'daklar va 1280 nafari evakuatsiya qilingan bolalar sifatida qayd etilgan. 1944-yil davomida Toshloq, Vodil va Farg'ona shahrida yana uchta bolalar uyi tashkil etilgan.

Mazkur raqamlar bolalar uylari faoliyatining faqat "yetim bolalar" bilan cheklanmaganini ko'rsatadi. Urush sharoitida otasi yoki boshqa oila a'zosi frontga ketgan bolalar, evakuatsiya qilingan bolalar va turli ijtimoiy sabablarga ko'ra oilaviy tarbiyadan mahrum bo'lgan bolalar ham davlat muassasalariga joylashtirilgan. Shuningdek, ushbu davrda bolalar uylarining ta'limiy vazifasi bilan bir qatorda mehnat tarbiyasi ham kuchaytirildi. Yordamchi xo'jaliklarda bog'dorchilik, polizchilik va boshqa xo'jalik ishlarini tashkil etish orqali tarbiyalanuvchilarda mehnat ko'nikmalarini shakllantirishga e'tibor berildi.

4. Urushdan keyingi davrda bolalar uylari

1945-yildan keyin bolalar uylari oldidagi vazifalar asta-sekin o'zgardi. Urush davridagi asosiy vazifa evakuatsiya qilingan bolalarni joylashtirish va ularni hayotiy zarur sharoitlar bilan ta'minlash bo'lgan bo'lsa, urushdan keyin ta'lim-tarbiya, kasbiy tayyorgarlik va mustaqil hayotga moslashtirish masalalari birinchi o'ringa chiqdi. Urush tugagach, evakuatsiya qilingan bolalar va ayrim bolalar uylari o'z hududlariga qaytarildi. Biroq bu Farg'ona vodiysida bolalar uylariga bo'lgan ehtiyojning tugashiga olib kelmadi. 1949-yilgi davlat qarorlari asosida respublikaning bir qator hududlarida yangi bolalar uylarini tashkil etish rejalashtirilgan. Farg'ona vodiysi viloyatlari ham ushbu jarayondan chetda qolmagan. Urushdan keyingi davrda bolalar uylarining moddiy bazasi masalasi dolzarbligicha qoldi. Binolarning holati, oziq-ovqat ta'minoti, kiyim-kechak, o'quv qurollari va pedagogik kadrlar bilan ta'minlash muammolari davlat nazoratida bo'lgan. Farg'ona vodiysidagi ayrim bolalar uylarining yordamchi xo'jaliklari ushbu muammolarni yumshatishda muhim rol o'ynadi. Xususan, bolalar uylarida bog'dorchilik, chorvachilik, polizchilik va boshqa xo'jalik faoliyatlari yo'lga qo'yilgan.

5. 1950–1980-yillarda bolalar uylarining ta'lim-tarbiyaviy faoliyati

1950–1980-yillarda bolalar uylari sovet xalq ta'limi tizimining barqaror institutlaridan biriga aylandi. Mazkur davrda bolalar uylarining asosiy vazifalari quyidagilardan iborat bo'ldi: tarbiyalanuvchilarni umumiy ta'lim bilan ta'minlash; ularning jismoniy va ma'naviy rivojlanishini ta'minlash; mehnat ko'nikmalarini shakllantirish; kasbga yo'naltirish; mustaqil hayotga tayyorlash.

Farg'ona vodiysidagi bolalar uylariga oid arxiv fondlari ushbu davr faoliyatini o'rganish uchun muhim manba hisoblanadi. Arxiv ma'lumotlarida Marg'ilon

shahridagi №2, №3 va №7 bolalar uylariga oid turli yillardagi hujjatlar, Quvasoydagi №33 bolalar uyining buyruqlari va shaxsiy tarkib hujjatlari mavjudligi qayd etilgan. Bu hujjatlar bolalar uylarining faqat ma'muriy faoliyatini emas, balki tarbiyachilar tarkibi, mehnat munosabatlari, tarbiyalanuvchilar bilan ishlash va xo'jalik faoliyatini ham tadqiq etish imkonini beradi.

Biroq tizimning ijobiy jihatlari bilan bir qatorda kamchiliklari ham mavjud edi. Bolalar uylarining ayrimlarida moddiy-texnik baza yetarli darajada rivojlanmagan, tarbiyalanuvchilar sonining ko'payishi esa muassasalar imkoniyatlariga qo'shimcha yuklama bergan. Farg'ona vodiysidagi bolalar muassasalariga bag'ishlangan boshqa tarixiy tadqiqotlarda ham 1946–1991-yillarda muassasalar soni oshgan bo'lsa-da, demografik o'sish sababli mavjud ehtiyojni to'liq qoplash imkoniyati cheklanganligi ko'rsatiladi.

6. 1980-yillarning ikkinchi yarmi va 1991-yilga kelib tizimdagi o'zgarishlar

1980-yillarning ikkinchi yarmida sobiq sovet jamiyatidagi iqtisodiy va siyosiy o'zgarishlar bolalar uylarining faoliyatiga ham ta'sir ko'rsatdi. Davlat muassasalarining moliyaviy ta'minoti, pedagogik kadrlar, tarbiyalanuvchilarni ijtimoiy moslashtirish kabi masalalar dolzarb bo'lib qoldi.

Bu davrda bolalar uylarining institutsional modeli saqlanib qolgan bo'lsa-da, bolalarni oilaviy muhitda tarbiyalash, farzandlikka olish, vasiylik va homiylik kabi masalalarga ehtiyoj ortib bordi. 1991-yil O'zbekiston tarixida yangi bosqichni boshlab berdi. Mustaqillikning qo'lga kiritilishi davlatning bolalar va ijtimoiy himoya siyosatini milliy huquqiy asoslarda qayta ko'rib chiqish imkonini yaratdi.

Shu sababli 1940–1991-yillarni Farg'ona vodiysidagi bolalar uylari tarixining alohida bosqichi sifatida baholash mumkin. Bu davr ichida tizim urush sharoitidagi favqulodda ijtimoiy himoya mexanizmidan sovet davlatining doimiy ta'lim-tarbiya va ijtimoiy ta'minot institutiga aylandi. Tadqiqot natijalari Farg'ona vodiysida bolalar uylari rivojlanishini shartli ravishda uch bosqichga ajratish imkonini beradi:

Birinchi bosqich — 1940–1941-yillar. Bu davrda mavjud bolalar uylari nisbatan barqaror faoliyat yuritgan va asosiy e'tibor yetim hamda ota-ona qaramog'idan mahrum bo'lgan bolalarni ta'lim-tarbiya bilan ta'minlashga qaratilgan.

Ikkinchi bosqich — 1941–1945-yillar. Ikkinchi jahon urushi tufayli bolalar uylarining soni va tarbiyalanuvchilar miqdori keskin oshdi. Evakuatsiya qilingan bolalar uylarining Farg'ona vodiysiga joylashtirilishi hudud tarixida yangi ijtimoiy tajribani shakllantirdi. 1944-yil boshida Farg'ona viloyatida 33 ta bolalar uyida 4880 nafar tarbiyalanuvchining mavjudligi ushbu jarayon ko'lamini ko'rsatadi.

Uchinchi bosqich — 1945–1991-yillar. Urushdan keyingi davrda bolalar uylari

davlatning doimiy ijtimoiy-ta'limiy muassasasiga aylandi. Ta'lim, tarbiya, mehnat va kasbga tayyorlash faoliyatning asosiy yo'nalishlariga aylandi.

Shu bilan birga, Farg'ona vodiysidagi bolalar uylari tarixini respublikaning umumiy ijtimoiy siyosatidan ajratib bo'lmaydi. Farg'ona vodiysida maktabgacha va boshqa bolalar muassasalari tarixiga oid OAK tadqiqotlari ham ushbu hududda demografik o'sish bilan muassasalarga bo'lgan ehtiyoj o'rtasida nomutanosiblik mavjud bo'lganini ko'rsatadi.

Tadqiqotning ilmiy yangiligi quyidagilarda namoyon bo'ladi:

1940–1991-yillarda Farg'ona vodiysidagi bolalar uylari faoliyati hududiy tarix nuqtayi nazaridan tizimlashtirildi. Ikkinchi jahon urushi yillarida Farg'ona viloyatining evakuatsiya qilingan bolalar uylarini qabul qilishdagi o'rni aniqlandi.

1944-yil boshidagi 33 ta bolalar uyi va 4880 nafar tarbiyalanuvchiga oid statistik ma'lumotlar tarixiy jarayonni baholash uchun muhim dalil sifatida tahlil qilindi.

Bolalar uylari faoliyatining favqulodda urush davri modeli bilan urushdan keyingi doimiy ijtimoiy-ta'limiy model o'rtasidagi farqlar aniqlandi. Farg'ona vodiysidagi bolalar uylari tarixini keyingi tadqiqotlarda Farg'ona, Andijon va Namangan viloyatlari kesimida qiyosiy o'rganish zarurligi asoslandi.

Xulosa qilib aytganda, 1940–1991-yillar Farg'ona vodiysida bolalar uylari tarixining muhim va murakkab davrini tashkil etadi. Ushbu davrda bolalar uylari faoliyati mamlakatdagi siyosiy, iqtisodiy va ijtimoiy jarayonlar bilan bevosita bog'liq holda rivojlangan. 1940-yillar boshida mavjud bolalar uylari asosan yetim va ota-ona qaramog'idan mahrum bo'lgan bolalarni tarbiyalashga xizmat qilgan bo'lsa, 1941-yilda urushning boshlanishi ularning faoliyatida tub burilish yasadi. Farg'ona viloyatiga Voronej va boshqa hududlardan bolalar uylarining evakuatsiya qilinishi natijasida mavjud tizimning yuklamasi keskin oshdi.

1943–1944-yillarda yangi bolalar uylarining tashkil etilishi tizimning kengayishiga olib keldi. 1944-yil boshida 33 ta bolalar uyida 4880 nafar tarbiyalanuvchining mavjudligi urush sharoitida mazkur muassasalarning qanday katta ijtimoiy vazifani bajarganini ko'rsatadi. Urushdan keyingi davrda evakuatsiya bilan bog'liq favqulodda vazifalar asta-sekin kamaygan bo'lsa-da, bolalar uylariga ehtiyoj saqlanib qoldi. Ularning faoliyatida ta'lim-tarbiya, mehnatga tayyorlash, kasbga yo'naltirish va mustaqil hayotga moslashtirish masalalari asosiy o'rin egalladi.

1950–1980-yillarda bolalar uylari sovet davlatining ijtimoiy-ta'limiy tizimining doimiy institutiga aylandi. Biroq moddiy-texnik ta'minot, pedagogik kadrlar, tarbiyalanuvchilarni ijtimoiy moslashtirish kabi muammolar to'liq bartaraf etilmadi.

1991-yilda O'zbekiston mustaqillikka erishishi bilan bolalarni ijtimoiy himoya qilish

tizimini milliy huquqiy va institutsional asoslarda qayta tashkil etish uchun yangi tarixiy sharoit yuzaga keldi. Shu nuqtayi nazardan, Farg‘ona vodiysidagi bolalar uylari tarixini o‘rganish O‘zbekistonning ijtimoiy siyosati, ta’lim tizimi va bolalarni himoya qilish institutlarining tarixiy evolyutsiyasini chuqurroq anglash imkonini beradi. Kelgusidagi tadqiqotlarda Farg‘ona, Andijon va Namangan viloyatlaridagi har bir bolalar uyining tashkil topgan sanasi, tarbiyalanuvchilar soni, moddiy bazasi, pedagogik tarkibi va bitiruvchilarning keyingi taqdirini arxiv hujjatlari asosida alohida o‘rganish maqsadga muvofiqdir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. O‘zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi.

2. Xujanova M.F. “O‘zbekistonda bolalar uylarining shakllanishi va faoliyati (1925–1991 yy.)” mavzusidagi PhD dissertatsiyasi himoyasi haqidagi ma’lumotlar.
3. O‘zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi. Tishabaeva I.R. “1946–1991 yillarda O‘zbekiston maktabgacha tarbiya muassasalari tarixi (Andijon, Namangan, Farg‘ona oblastlari misolida)” mavzusidagi PhD dissertatsiyasi materiallari.
4. Farg‘ona viloyati davlat arxivi. Farg‘ona viloyati ijroiya qo‘mitasi fondi. 1941-yil 9-dekabrdagi №105-son qaror: Voronej viloyatidan evakuatsiya qilingan bolalar uylarini Farg‘ona viloyatiga joylashtirish to‘g‘risida.
5. Farg‘ona viloyati davlat arxivi. Farg‘ona viloyati ijroiya qo‘mitasi fondi. 1943-yil 10-iyundagi №437-son qaror: viloyat rayonlarida yangi bolalar uylarini tashkil etish to‘g‘risida.
6. Farg‘ona viloyati xalq ta’limi bo‘limi hujjatlari. 1943–1945-yillarda viloyat bolalar uylarining holati va faoliyatiga oid materiallar. Safixodjaeva N.N. Mustaqillik yillarida Farg‘ona vodiysi mehribonlik uylaridagi ta’lim-tarbiya jarayonlari O‘zbekiston Milliy universiteti xabarlar. 2024. №1/9/1.
7. Djalolov B.D. Farg‘ona vodiysida ijtimoiy-iqtisodiy jarayonlar va bolalarga ko‘rsatgan ta’siri (1945–1991 yy.). Research Focus International Scientific Journal. 2025. Vol. 1. №2. B. 236–241.
8. Sattarov A.M. O‘zbekistonda aholini ko‘chirish siyosati (Farg‘ona vodiysi viloyatlari misolida, 1946–1991-yillar): PhD dissertatsiyasi.
9. 07.00.01 – O‘zbekiston tarixi. OAK materiallari.